

УДК 316.7:373.01

ОЛЬГА КРАВЧУК

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ
УСТАНОВИ**

У статті проаналізовано поняття «управлінська культура керівника навчального закладу» в поглядах науковців, проведено його контент-аналіз та доведено необхідність постійного підвищення рівня управлінської культури керівників навчальних закладів.

Ключові слова: *культура управління, культура управлінської праці, професійна культура керівника школи, управлінська культура керівника навчального закладу*

Постановка проблеми. Останніми роками система управління освітніми закладами зазнає значних труднощів, оскільки керівники навчальних закладів мають працювати в нових економічних і соціокультурних умовах. Вирішення стратегічних освітніх завдань залежить від якісного управління, що здійснюється у навчально-виховних закладах, компетентності і здібностей їх керівників, а також від оволодіння ними змістом, методами і формами ефективного управління. Тому сьогодні керівникам навчальних закладів необхідно постійно підвищувати свій рівень управлінської культури.

Оскільки управлінську діяльність керівника сучасної школи відносять до категорії професійних, то головною її ознакою виступає спеціальна освіта, що за певних умов може бути компенсована самоосвітою, підвищенням кваліфікації, практичним досвідом. Іншими ознаками професії розглядаються: спеціалізація і особливий предмет праці – об'єкт

управління, специфічні засоби й інструментарій, продукт управлінської праці, розподіл часу на головний вид діяльності, просторові параметри робочого місця вказують на правомірність визначення діяльності керівника школи як професійну.

Професійна діяльність керівника школи потребує спеціальної підготовки, певних професійно значущих якостей, професійної компетентності, управлінської культури. Така діяльність збагачує особистість, розширює її можливості, включає у сферу соціально-економічної і духовної взаємодії з колективом, формує її мотиваційну сферу, змінює ціннісні орієнтації. Управлінська культура як складова професійної діяльності керівника школи характеризується особливостями усвідомлення поведінки та діяльності людей в організації і знаходиться у сфері культури праці, культури професійної управлінської діяльності. В особистісному плані управління характеризується певними особливостями, якостями і стилем діяльності керівника, що безпосередньо впливають на організацію співробітництва працівників по досягненню загальних цілей організації.

Важливим для нашого дослідження є висновки авторів [6; 8] про доцільність розглядати професійну культуру керівника школи як цілісну, інтегративну особистісну властивість. Мова йде про вивчення особливостей персональної управлінської діяльності, суті управлінської культури як особистої властивості, оскільки ми говоримо не про суб'єкт управління, що звісно може бути не тільки індивідуальним, але й груповим, а про керівника середнього загальноосвітнього закладу (школи, гімназії, ліцею) – директора, заступника директора, перш за все як професіонала, з притаманними йому особистісними якостями. Аналіз розглянутого поняття у такому аспекті дає змогу говорити про те, що управлінська культура – це властивість, що притаманна керівнику школи як особистості, але виявляється вона в усіх сферах його діяльності як професіонала і зробити висновок про те, що поняття «управлінська культура керівника школи» є, з одного боку, видовим (окремим) по відношенню до більш загальних (управлінська культура керівника, управлінська культура, культура праці), з іншого – управлінська культура може бути розглянута як одна з характеристик особистості керівника школи, яка суттєво впливає на якість його професійної управлінської діяльності.

Вважаємо, що спеціальна підготовка керівного складу освіти є проблемою важливою та актуальною. Керівники навчальних закладів, працівники органів управління освітою здебільшого не мають відповідної професійної підготовки до управління. Як правило, вони є висококваліфікованими фахівцями з різних учительських спеціальностей. Тому витоки проблеми невідповідності реального рівня управлінської культури керівників навчальних закладів необхідному для ефективного управління криються саме у відсутності професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатозначність самого поняття «культура» знаходить відображення у неоднозначності тлумачення змісту різних її словосполучень, у тому числі 2управлінська культура керівника», «культура управлінської діяльності», «культура управління». В «Тезаурусе менеджера» [2] наведено одне із не багатьох визначень «культури управління» як комплексної, узагальнюючої характеристики управлінської праці, яка відображає її якісні риси та особливості. Якщо виходити з визначення поняття «культура» у словнику С. Ожегова як найвищого рівня будь-чого, то культура управлінської діяльності – це високий якісний рівень організації управлінської діяльності. В цьому розумінні дане поняття близьке за значенням до таких як професійна майстерність, професійна компетентність. Так, В. Шепель культуру управлінської діяльності розглядає через поняття культури спілкування, культури поведінки, а показником управлінської культури – стиль управління [6]. На думку Г. Єльнікової, поняття «культура управлінської праці» включає такі різновиди культури як: загальна, або загальнолюдська культура, культура політична, правова, естетична, педагогічна з її багатьма відтінками залежно від типу і специфіки навчального закладу [3].

Мета статті: проаналізувати поняття «управлінська культура керівника навчальних закладів» та визначити шляхи її формування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні та світі більшого значення набуває культура особистості, адже через низький рівень культури в усіх її аспектах, викликає «застій та

деградацію» в усіх сферах діяльності. Будь-які досягнення керівника навчального закладу впливають на розвиток його культури і навпаки, відсутність загальної культури відображається на рівні його професійної діяльності, у тому числі й управлінської.

Сучасному керівнику навчального закладу необхідно постійно слідкувати за змінами, що відбуваються в суспільстві, орієнтуватися у методах управління, впроваджувати власні ідеї та професійно керувати. Своєчасне вивчення та впровадження наукових досягнень – це не тільки підвищення компетенції керівника, а успіх усього закладу. Розвиток культури завжди впливає на тенденції та принципи освіти, тому важливо навчитися орієнтуватися у таких змінах і успішно ними керувати. Очевидно, що ефективне управління навчальним закладом вимагає високого рівня управлінської культури керівника.

Важливим дослідницьким інструментарієм наукових досліджень є контент-аналіз, що передбачає поетапну процедуру дослідження визначеної категорії (поняття, педагогічного явища) у системі психолого-педагогічних наук. Тому нами було проведено контент-аналіз поняття «управлінська культура керівника навчального закладу» на основі визначень, поданих науковцями у галузі педагогіки та психології управління (таблиця 1).

Таблиця 1

Контент-аналіз поняття «управлінська культура керівника навчального закладу»

Автор	Визначення поняття
І. Бойко	Управлінська культура – це міра та спосіб творчої самореалізації особистості керівника в різноманітних видах управлінської діяльності, спрямованої на засвоєнні, передачу та створення цінностей і технологій в управлінні школою [1].
С. Королюк	Управлінська культура – це різновид професійної культури, який складається з політичної, правової, адміністративної, менеджерської, організаційної, соціально-психологічної, інформаційної, комунікативної та економічної культур і є інтегральним утворенням щодо системи знань і вмій, особистісних якостей, мотивів і цінностей, які реалізуються під час управління [4, с. 88]
В. Крамчанін	Управлінська культура – це властивість, притаманна керівнику школи як особистості, але виявляється вона в усіх царинах його діяльності як професіонала і зробити висновок про те, що поняття «управлінська культура керівника школи» є, з одного боку, видовим (окремим) по відношенню до більш загальних (управлінська культура керівника, управлінська культура, культура праці), з іншого – управлінська культура може бути розглянута як одна із характеристик особистості керівника школи, яка суттєво впливає на якість його професійної управлінської діяльності [5].
В. Святоха	Управлінська культура керівника навчального закладу – це система інтегральних характеристик управлінських якостей керівника, що складається із ціннісних основ управлінської діяльності, гуманістично зорієнтованих моделей поведінки, відповідного стилю управління, інноваційних управлінських технологій [9].
В. Ягупов	Управлінська культура становить собою складне системне динамічне утворення, що виражає сукупність, взаємодію та взаємовплив її ціннісно-мотиваційного, емоційно-вольового, когнітивного, менеджерського, праксеологічного, контрольно-оцінювального та суб'єктного складових [10].
О. Ярковой	Розглядає управлінську культуру як творчу самореалізацію етично-моральних переконань та ідеалів адекватно до правових норм управлінської діяльності [11, с. 8].

Таким чином, управлінська культура керівника навчального закладу – це різновид професійної культури, властивість особистості, складне динамічне утворення та міра і спосіб творчої самореалізації керівника навчального закладу, а, отже, її рівень потрібно постійно підвищувати та збагачувати відповідно соціальним запитам до управлінської діяльності.

До складових управлінської культури керівника навчального закладу В. Святоха включає управлінську етику як складову загальної етичної культури, що визначає професійну честь, гідність, обов'язок і характеризується самокритичністю, стриманістю у судженнях, відкритістю тощо; організаційну культуру, що характеризує рівень професійної діяльності; загальну культуру особистості керівника, яка визначає духовну зрілість особистості керівника; розумову культуру як визначальну характеристику професійної діяльності управління; комунікативну культуру або культуру спілкування – здатність налагоджувати стосунки, гармонізувати середовище, а також правову, естетичну, екологічну культури.

Загальновизнано, що рівень управлінської культури є важливим показником рівня професіоналізму. Визначальними характеристиками рівня управлінської культури, а значить і рівня управління всередині навчального закладу виступають ціннісні основи управління, моделі поведінки керівника, стилі управління. При цьому важливу роль мають відігравати управлінські здатності, які визначаються як міра реалізації управлінських компетентностей [9].

Управлінська культура є складовою професійної (у нашому випадку управлінської) компетентності, яка визначається сукупністю знань, необхідних для певної педагогічної спеціальності або посади; умінь і навичок, необхідних для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; професійних, ділових і особистісних якостей для більш повної реалізації власних сил, здібностей і можливостей при виконанні функціонально-посадових обов'язків; загальної культури, необхідної для формування гуманістичного погляду, духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості; мотивації професійної діяльності [7, с. 50-51].

Зацікавленість науковцями проблемою формування управлінської культури зумовлена переходом до інформаційного суспільства, в якому пріоритетним є не лише накопичення знань, предметних умінь та навичок студентами, а формування умінь вчитися, вміння знаходити необхідну інформацію, здатність до самонавчання протягом життя, адже це є визначальною сферою професійної діяльності людини; особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах сучасного світу, що вимагає від вищої школи надати молодій людині елементарні можливості інтегруватися в різні соціуми, самовизначатися в житті, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці.

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми формування управлінської культури керівника навчального закладу допоміг виявити, що за останнє десятиліття помітно зросла зацікавленість учених, педагогів-практиків у вивченні даного питання, що говорить про її важливість і соціальну значущість.

У працях теоретичного та методичного характеру термін «управлінська культура керівника» трактується досить широко і багатоаспектно. Було проведено контент-аналіз даного поняття і виявлено, що управлінська культура є складовою управлінської компетентності, а отже впливає на професіоналізм керівника навчального закладу. Проаналізувавши дану проблему, виявилось, що необхідно формувати управлінську культуру керівника навчального закладу, розвиваючи його управлінську компетентність, що вплине на зростання його професіоналізму.

Отже, забезпечити формування управлінської компетентності в системі підвищення кваліфікації можливо, якщо керівники будуть мотивовані на безперервний процес підвищення особистої кваліфікації, а освітня програма, яку створили на основі блочно-модульного принципу, буде містити зміст, який розроблений з урахуванням специфіки управлінської діяльності керівників навчальних закладів та сучасних вимог до них.

Список використаних джерел

1. Бойко. І. І. Професійна компетентність керівника закладу освіти як складова його професійної культури / І.І. Бойко. – К., 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/bojko.pdf.
2. Вудкок М. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя-практика. Пер. с англ. / М. Вудкок, Д. Френсис. -М.: Дело, 1991. - 320с.
3. Єльнікова Г. В. Культура управлінської праці керівника загальноосвітнього навчального закладу / Г. В. Єльнікова // Управління школою, 2004. – №35 (83). – С. 2.
4. Королюк С. В. Управлінська культура керівника школи / С. В. Королюк // Постметодика, 2003. – № 5-6. – С. 85-88.
5. Крамчанін В.М. Управлінська культура керівників закладів освіти як психолого-педагогічний феномен / В.М. Крамчанін [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/1/Kramchanin.pdf
6. Крокинская О.Н. Профессиональное мышление в контексте профессиональной культуры / О.Н. Крокинская // Социально-педагогические и психологические проблемы общей и профессиональной культуры учителя. - СПб., 1992. - С.3-9.
7. Мельник В.К. Підвищення управлінської кваліфікації керівника загальноосвітнього навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01/ЦІППО АПН України. – К., 2003. – 220 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті
9. Святоха В.А. Вплив управлінської культури керівника вищого навчального закладу на ефективність менеджменту / В.А. Святоха // Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2013. - № 3 (32). – С. 237-242.
10. Ягупов В.В. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема / В.В. Ягупов, В.І. Свистун, М.А. Кришталь, В.М. Король // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України // Педагогічні та психологічні науки. 2013. - № 4 (96). – С. 291-301.
11. Яркової О. М. Педагогічні засади розвитку управлінської культури державних службовців в умовах післядипломної освіти: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05/ Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2002. – 19 с.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2015 р.

КРАВЧУК О.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Украина

УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА РУКОВОДИТЕЛЯ УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

В статье проанализировано понятие «управленческая культура руководителя учебного заведения» во взглядах научных работников, проведен его контент-анализ и доказана необходимость постоянного повышения уровня управленческой культуры руководителей учебных заведений.

Ключевые слова: культура управления, культура управленческого труда, профессиональная культура руководителя школы, управленческая культура руководителя учебного заведения.

KRAVCHUK O.

Zhytomyr state university of the name of Ivan Franco, Ukraine

ADMINISTRATIVE CULTURE OF LEADER OF EDUCATIONAL ESTABLISHMENT AS A FACTOR OF THE EFFECTIVE FUNCTIONING OF EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

In the article is analysed concept «administrative culture of leader of educational establishment» in the looks of research workers, his kontent-analysis is conducted and the necessity of permanent increase of level of administrative culture of leaders of educational establishments is well-proven.

Keywords: management culture, culture of administrative labour, professional culture of leader of school, administrative culture of leader educational establishment.